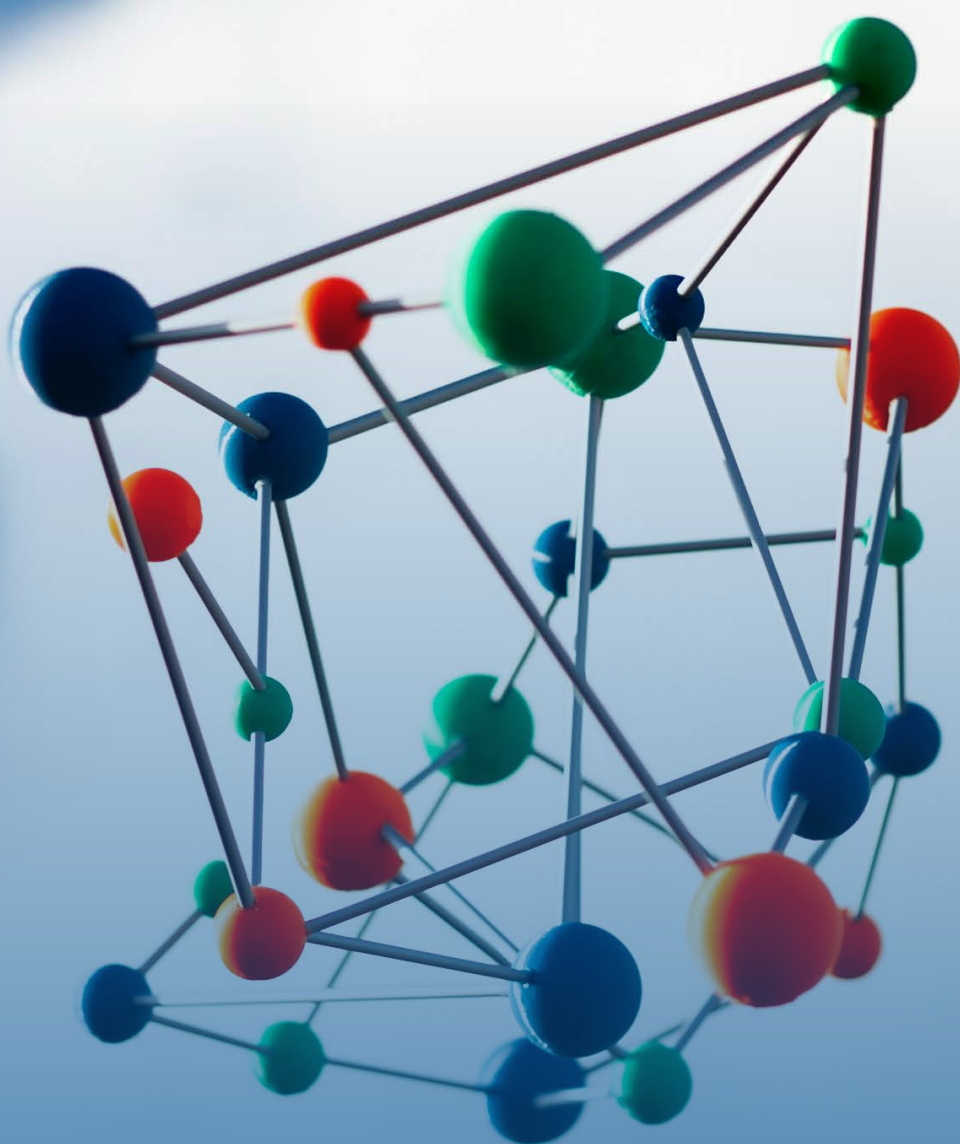

Evenwichtige belangenafweging tijdens de transitie

Sacha van Hoogdalem en Chantal de Groot

September 2022

Inleiding

Het Nederlandse Pensioenstelsel ondergaat op dit moment grote veranderingen. Sociale partners buigen zich komende jaren over het vraagstuk hoe de pensioenregeling er onder de nieuwe pensioenwetgeving uit moet zien. Vervolgens moeten sociale partners een keuze maken of zij een verzoek aan het pensioenfonds willen doen om bestaande pensioenaanspraken in te varen in de nieuwe pensioenovereenkomst. Fondsbesturen besluiten vervolgens of zij kunnen instemmen met dit verzoek en op welke wijze zij de aanwezige middelen verdelen bij het invaren.

In de wet is vastgelegd dat de overgang naar het herziene stelsel op een evenwichtige manier moet plaatsvinden. Het kabinet en centrale werkgevers en werknemersorganisaties hebben afgesproken dat *“nadelige effecten op het te bereiken pensioen gecompenseerd moet worden.”*

In dit artikel beschrijven we een proces welke sociale partners en besturen kunnen doorlopen om robuuste verdeelregels te maken voor de verdeling en aanwending van het vermogen bij de transitie.

In paragraaf 2 gaan we kort in op de achterliggende reden waarom de wetgever aanmoedigt om bestaande aanspraken in te varen. De wetgever heeft een aantal uitgangspunten gedefinieerd ten aanzien van de toets op evenwichtigheid. Dit is beschreven in paragraaf 3. In paragraaf 4 beschrijven we een proces dat pensioenfonds en sociale partners kunnen doorlopen om de transitie evenwichtig te laten plaatsvinden. In paragraaf 5 tot 8 worden de verschillende stappen uit dit proces verder toegelicht.

Dit artikel is gebaseerd op een gezamenlijk ontwikkelde gedachtenlijn opgesteld door Sacha van Hoogdalem, Mark Heemskerk en Judith Vennix in het kader van een werkstroom van de pensioenfederatie (2021). Deze gedachtenlijn heeft nog niet geleid tot een publicatie.

Inhoud

2. Waarom invaren	4
3. Evenwichtige transitie	5
4. Proces van evenwichtige transitie	6
5. Vaststellen doelen en evenwichtigheidsprincipes	7
6. Bepaal voorrangsregels	10
7. Bepaal uitgangspunten en maatstaven die passen bij doelstellingen en principes	10
8. Analyseer gevoeligheden	11
9. Tenslotte	11
Contact	12

2. Waarom invaren

De stelselherziening heeft een aantal doelen. Deze laten zich als volgt kort samenvatten:

1. **Eerder perspectief op een koopkrachtiger pensioen**
2. **Een transparanter en meer persoonlijk pensioenstelsel**
3. **Betere aansluiting bij de ontwikkelingen in de samenleving en op de arbeidsmarkt.**

Door bestaande pensioenaanspraken collectief in te varen in de nieuwe pensioenovereenkomst blijven bestaande aanspraken en nieuwe aanspraken bijeen in één pensioenfonds. De wetgever geeft aan dat door middel van het invaren de doelen van het nieuwe pensioenstelsel beter behaald kunnen worden. Daarnaast kan de solidariteit tussen groepen beter behouden worden. Tevens draagt invaren bij aan de uitvoerbaarheid en aan kostenreductie. Door middel van invaren wordt voorkomen dat er een gesloten fonds achterblijft.

De wetgever gaat er in beginsel vanuit dat sociale partners een verzoek tot invaren indienen bij het pensioenfonds. Alleen als er sprake is van een onevenredig nadeel voor belanghebbenden kunnen sociale partners afzien van dit verzoek.

3. Evenwichtige transitie

De wetgever schrijft voor dat **de transitie als geheel evenwichtig moet zijn**. Hieronder wordt het geheel verstaan van de wijziging van de pensioenregeling, de overstap naar een premieregeling met leeftijdsonafhankelijke premies, het verzoek tot invaren, de verdeling van het bestaande pensioenvermogen en de eventuele compensatie voor het afschaffen van de doorsneesystematiek. Sociale partners leggen de gemaakte keuzes en de hieraan ten grondslag liggende overwegingen vast in een transitieplan.

De wetgever heeft aangegeven welke onderdelen in dit transitieplan opgenomen moeten worden. Belangrijke maatstaven voor het meten van evenwichtigheid zijn de voorgeschreven maatstaven **netto profijt en bruto profijt**. Deze maatstaven moeten per leeftijdscohort per deelnemersgroep in beeld worden gebracht. De wetgever benadrukt nadrukkelijk dat de netto- of bruto profijttoets **niet op individueel deelnemersniveau** maar per leeftijdscohort en deelnemersgroep uitgevoerd mag worden. Hierdoor worden de uitvoeringslasten voor de pensioenuitvoerder beperkt en wordt compensatie eenvoudiger in de arbeidsvoorwaardelijke fase. In het transitieplan moeten ook de afspraken die gemaakt zijn per leeftijdscohort met betrekking tot compensatie worden beschreven.

Netto profijt hoeft **niet gelijk aan nul** te zijn. Er mag herverdeling plaatsvinden in de transitie. Wel moet de mate van herverdeling in kaart gebracht worden, en moeten sociale partners verantwoorden waarom er sprake is van een evenwichtige transitie. De uitkomsten moeten uitlegbaar zijn in het licht van de doelen van het pensioenakkoord.

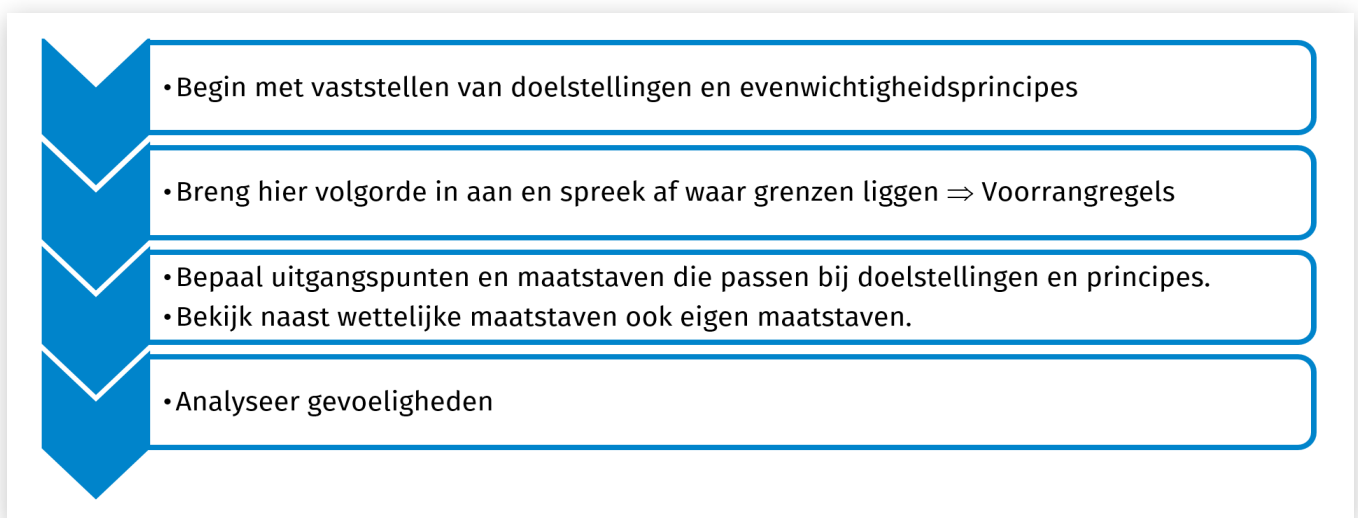
In het kader van deze uitlegbaarheid mogen sociale partners ook **aanvullende analyses/ maatstaven** meenemen zoals vervangingsratio's, ontwikkeling van ingegane uitkeringen, analyse van verwachte pensioenen. Ook mogen andere overwegingen meegenomen worden bijvoorbeeld buiten het arbeidsvoorwaardelijke pensioen.

4. Proces van evenwichtige transitie

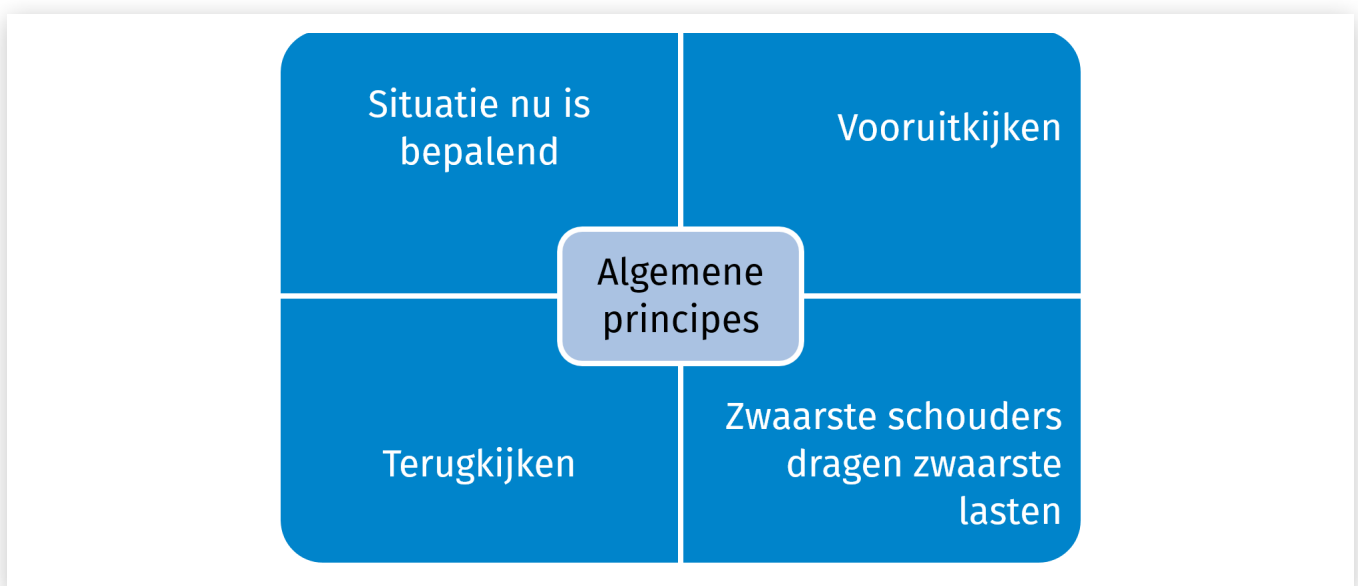
De wettelijke voorschriften geven nog onvoldoende guidance voor hoe de transitie daadwerkelijk evenwichtig kan plaatsvinden. Sociale partners en het pensioenfonds moeten veel beslissingen nemen, daarnaast is het niet duidelijk hoe de financiële situatie is op het moment dat daadwerkelijk de transitie plaatsvindt. Een duidelijk proces kan hierbij helpen.

In de onderstaande figuur worden een aantal stappen beschreven die sociale partners en het bestuur van het pensioenfonds zouden kunnen doorlopen.

5. Vaststellen doelen en evenwichtigheidsprincipes

De eerste stap in het voorgestelde proces is een kwalitatieve stap, waarin sociale partners en pensioenfondsen hun uitgangspunten voor de transitie definiëren. In het artikel Vier principes en evenwichtigheid (achmeapensioenservices.nl)² wordt verwezen naar vier principes van rechtvaardigheid zoals wiskundige Herve Moulin deze beschrijft. In het artikel wordt de link gelegd met de pensioendiscussie. Deze verschillende invalshoeken kunnen sociale partners en besturen gebruiken bij het vaststellen van de doelen van de transitie en de hierbij passende evenwichtigheidsprincipes. Wij voegen hier een vijfde categorie aan toe, die een overkoepelende rol heeft. De 5 invalshoeken worden in onderstaande figuur weergegeven:

Algemene principes zijn meer overkoepelend bedoeld. Hierbij kunnen zaken benoemd worden als standpunten ten aanzien van de afweging tussen nauwkeurigheid en complexiteit, uitlegbaarheid of vertrouwen.

² [Vier principes en evenwichtigheid \(achmeapensioenservices.nl\)](https://achmeapensioenservices.nl) - Agnes Joseph - 10 december 2020

Het kopje **“Situatie nu is bepalend”** gaat ervan uit dat het rechtvaardig is dat het pensioen dat men nu opgebouwd heeft, straks in het nieuwe stelsel nog dezelfde waarde vertegenwoordigd. De wet geeft hier een invulling aan conform de VBA-methode of de standaardmethode. Hoe kijken de betrokken partijen naar de verdere invulling van dit begrip?

Bij het kopje **“Vooruitkijken”** wordt ook de toekomstige pensioenopbouw betrokken. Deelnemers hadden een pensioenregeling en deze wijzigt. De impact van deze wijziging van het pensioencontract is ook onderdeel van de wettelijke maatstaf van evenwichtigheid. Immers de wetgever stelt dat het geheel, inclusief de transitie en de compensatie, evenwichtig moet zijn, en dat hierbij in elk geval de maatstaf netto (of bruto) profijt moet worden bepaald. De wetgever biedt echter ruimte voor aanvullende maatstaven. Het formuleren van evenwichtigheidsprincipes in het kader van de compensatie kan helpen bij de verdere uitwerking.

Het principe **“Terugkijken”** heeft een terugkijkende invalshoek. Hierbij wordt bekeken hoe pensioenpremies, pensioenopbouw, rendementen en toeslagen in het verleden geleid hebben tot het huidige pensioenniveau. Vraagstukken die hierin besproken kunnen worden, zijn of het noodzakelijk of wenselijk is om op een bepaalde manier rekening te houden met het verleden. Denk hierbij aan het toekennen van een deel inhaalindexatie uit de aanwezige buffer.

De invalshoek bij **“Zwaarste schouders dragen zwaarste lasten”** is dat aan het handhaven van het niveau of de stabiliteit van het pensioen van gepensioneerden en oudere actieven een groter belang gehecht wordt dan aan het verwachte pensioenniveau van jongeren. Jongeren hebben immers nog een lange periode voor zich, en hebben een groter aanpassingscapaciteit.

De evenwichtigheid zoals benoemd door de wetgever kijkt vooral naar de principes “Situatie nu is bepalend” en “Vooruitkijken”. De huidige aanspraken en de huidige regeling zijn het vertrekpunt. Vervolgens wordt bekeken of deelnemersgroepen door de transitie geen onevenredige nadelen ondervinden. Het is goed om ons te realiseren dat het hierbij vanuit de wetgever dus niet gaat om de vraag of terugkijkend naar het startpunt waarop deelnemers premies zijn gaan inleggen er sprake is van evenwichtigheid of “eerlijkheid” maar er feitelijk gekeken wordt vanaf het moment van transitie.

De wetgever laat echter wel ruimte om ook de andere principes mee te nemen. Er is namelijk bij een value based waardering van het huidige pensioencontract bij veel fondsen sprake van een onverdeeld vermogen. Sociale partners en besturen kunnen de andere principes gebruiken om dit resterende vermogen te verdelen.

In onderstaande figuur staat een vijftal thema’s die in elk geval besproken moeten worden bij de verdeling van het vermogen en de beslissing om al dan niet in te varen:

³ Onverdeeld vermogen ontstaat doordat het bestaande pensioencontract niet compleet is. Bij hoge dekkingsgraden is in het FTK niet gedefinieerd hoe dit vermogen verdeeld wordt. Bij lage dekkingsgraden is dit wel het geval. Hierdoor is het totaal van de inclusieve marktwaardes van bestaande aanspraken (ook wel value based waarde) veelal lager dan het aanwezig vermogen en ontstaat er een onverdeeld vermogen.

Vanaf welk niveau van de dekkingsgraad is het bestuur van mening dat niet meer voldaan worden aan de gestelde eisen en randvoorwaarden van een evenwichtige transitie? Ofwel, wanneer worden de gestelde evenwichtigheidsprincipes zodanig geschonden dat invaren hier niet meer aan voldoet?

Als de dekkingsgraad dan boven deze minimale invaardeckingsgraad ligt, mag er dan fondsvermogen aangewend worden voor de financiering van het afschaffen van de doorsneesystematiek? En is het antwoord op deze vraag dan afhankelijk van de financiële situatie van het fonds? Het afnemen van fondsvermogen voor het compensatievraagstuk gaat ten koste van het te verdelen vermogen over de individuele spaarpotten. Dit kan ertoe leiden dat pensioenuitkeringen meer onzeker worden omdat er met een hoger projectierendement gewerkt moet worden om in verwachting tot een gelijk pensioenniveau te komen.

Is het wenselijk of noodzakelijk dat bij het verdelen van de overschotten een deel gebruikt worden voor het financieren van gemiste toeslagen in het verleden?

Welk uitgangspunt wil men hanteren ten aanzien van het sturen op koopkrachtbehoud van opgebouwde aanspraken? Door hier heldere regels te definiëren wordt het mogelijk om transparante verdeelregels op te stellen zoals bijvoorbeeld een verdeling van het overschot zodanig dat elke deelnemer over zijn op dit moment opgebouwde pensioen eenzelfde mate van koopkrachtbehoud krijgt. En een vervolgvraag: mag of moet hierin dan rekening gehouden met het voor die deelnemer/ generatie te verwachten toekomstige rendement? Zie hiervoor ook [Weeg indexatieambitie mee bij invaren in nieuw pensioenstelsel | Ortec Finance](https://www.ortecfinance.com/nl-nl/insights/whitepaper-and-report/weeg-indexatieambitie-mee-bij-invaren-in-nieuw-pensioenstelsel)⁴

Is het gewenst of zelfs noodzakelijk om een deel van het fondsvermogen bij invaren aan te wenden om de solidariteits- of risicodelingsreserve al (ten dele) te vullen? Dit gaat direct ten koste van de persoonlijke pensioenkapitalen van de deelnemers. In welke mate mag dit het geval zijn? En hangt dat nog af van de financiële situatie van het fonds op het moment van invaren?

⁴ <https://www.ortecfinance.com/nl-nl/insights/whitepaper-and-report/weeg-indexatieambitie-mee-bij-invaren-in-nieuw-pensioenstelsel>

6. Bepaal voorrangsregels

Nadat sociale partners en het pensioenfondsbestuur verschillende evenwichtigheidsprincipes hebben gedefinieerd, is de volgende stap in het proces om de verschillende principes te prioriteren. Afhankelijk van de financiële positie op het moment van invaren is er meer of minder onverdeeld vermogen beschikbaar. Bij de keuzes rondom het invaren moeten besturen en sociale partners niet alleen besluiten hoe het vermogen te verdelen op basis van de bestaande financiële situatie, maar moet ook al nagedacht zijn over hoe dit vraagstuk te beantwoorden als de dekkingsgraad of de rentes hoger of lager zijn. Immers op moment van daadwerkelijke transitie is er geen tijd meer voor uitvoerige analyses en onderhandelingen over hoe de transitie evenwichtig vorm te geven.

Dit is wat we vervolgens definiëren als het vaststellen van voorrangsregels. Welke van de principes hebben prioriteit? Welk van de gedefinieerde principes is een must have en op welk principe kunnen als het moet concessies worden gedaan?

7. Bepaal uitgangspunten en maatstaven die passen bij doelstellingen en principes

Nadat de principes bepaald en geprioriteerd zijn, moet nagedacht worden over de wijze waarop deze doelen en principes omgezet kunnen worden in concrete rekenregels om het vermogen te verdelen. Zie ook onze bijdrage³ hierover.

Daarnaast kunnen maatstaven gekozen worden die passen bij de doelstellingen. De wet schrijft hiertoe de maatstaf netto- of bruto profijt per leeftijdscohort en pensioenstatus voor. Echter bij de definitie van het pensioencohort moet nog een aantal keuzes gemaakt worden. Naar hoeveel cohorten worden gekeken? Hoe wordt het cohort vastgesteld?⁵

Om aan te sluiten bij eigen principes en beoordelingscriteria kan gedacht worden aan grootheden zoals:

- Voor ingegane pensioenen: de pensioenuitkering op moment van overgang
- Voor actieven en slapers: het pensioen op pensioendatum in mediaan, goedweer en slechtweer scenario (als % van het gemiddeld geïndexeerde salaris)
- Verwachte uitkering na 10 jaar in mediaan, goedweer en slechtweer scenario
- Maatstaf voor volatiliteit in jaar-op-jaar pensioenuitkeringen: zoals de kans en mate op pensioenverhogingen en verlagingen
- Maatstaf m.b.t. de mate waarin er koopkrachtbehoud wordt gerealiseerd: bekijken van pensioenontwikkeling gecorrigeerd voor inflatie.

⁵ Met name bij deze laatste vraag is het heel relevant of deze analyse door middel van een maatmens analyse wordt gemaakt, waarbij heel expliciet een aanname gemaakt wordt over het opgebouwde pensioen, en aangenomen wordt dat de deelnemer tot pensioendatum actief blijft (bv). Of wordt het totaal van de pensioen aanspraken in een leeftijdcohort gekeken, waardoor het gemiddeld opgebouwde pensioen per cohort de mate van compensatie vanuit de dubbele transitie stuurt.

8. Analyseer gevoeligheden

Als laatste stap de analyse. Hierbij is het belangrijk om niet alleen uit te gaan van de op een bepaald moment geldende financiële situatie, maar vooral ook gevoeligheidsanalyses te doen om te testen of het beoordelingskader van voorrangregels, verdeelmethode en beoordelingscriteria robuust genoeg is voor verschillende situaties.

Hierbij is het belangrijk om vooral na te denken welke omstandigheden met name de uitkomsten kunnen sturen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de startdekkingsgraad en de rente. Hoe hoger de startdekkingsgraad, hoe “luxer” het verdeelvraagstuk. Maar ook dan zijn er nog veel afwegingen te maken. Een hogere rente leidt ertoe dat de invloed van het afschaffen van de doorsneesystematiek groter wordt. Immers hoe hoger de rente, hoe groter het verschil in de kosten van het opbouwen van 1 euro levenslang pensioen voor een jonge versus een oudere actieve. Maar wellicht zijn er nog meer exogene variabelen van invloed: inflatie? Bestandssamenstelling?..

9. Tenslotte

De hele pensioentransitie is een complexe operatie. Hierbij adviseren wij betrokken partijen in alle fases van deze transitie te starten met het formuleren van doelstellingen en beoordelingscriteria, en pas daarna te starten met de gewenste of noodzakelijke doorrekeningen.

Daarnaast is het, om de transitie overzichtelijk te houden, raadzaam eerst een werkhypothese te ontwikkelen met betrekking tot de pensioenambitie en premiestelling, daarna een voorlopige inrichting van het nieuwe contract te kiezen en daarna het vraagstuk rondom de transitie aan te pakken.⁶

⁶ Zie hiervoor ook onze bijdrage: <https://www.ortecfinance.com/nl-nl/insights/whitepaper-and-report/besluitvormingsproces-uitwerking-nieuw-pensioencontract>

Contact

Sacha van Hoogdalem

Managing Director

+31 (0)10 700 5631

Sacha.vanHoogdalem@ortec-finance.com

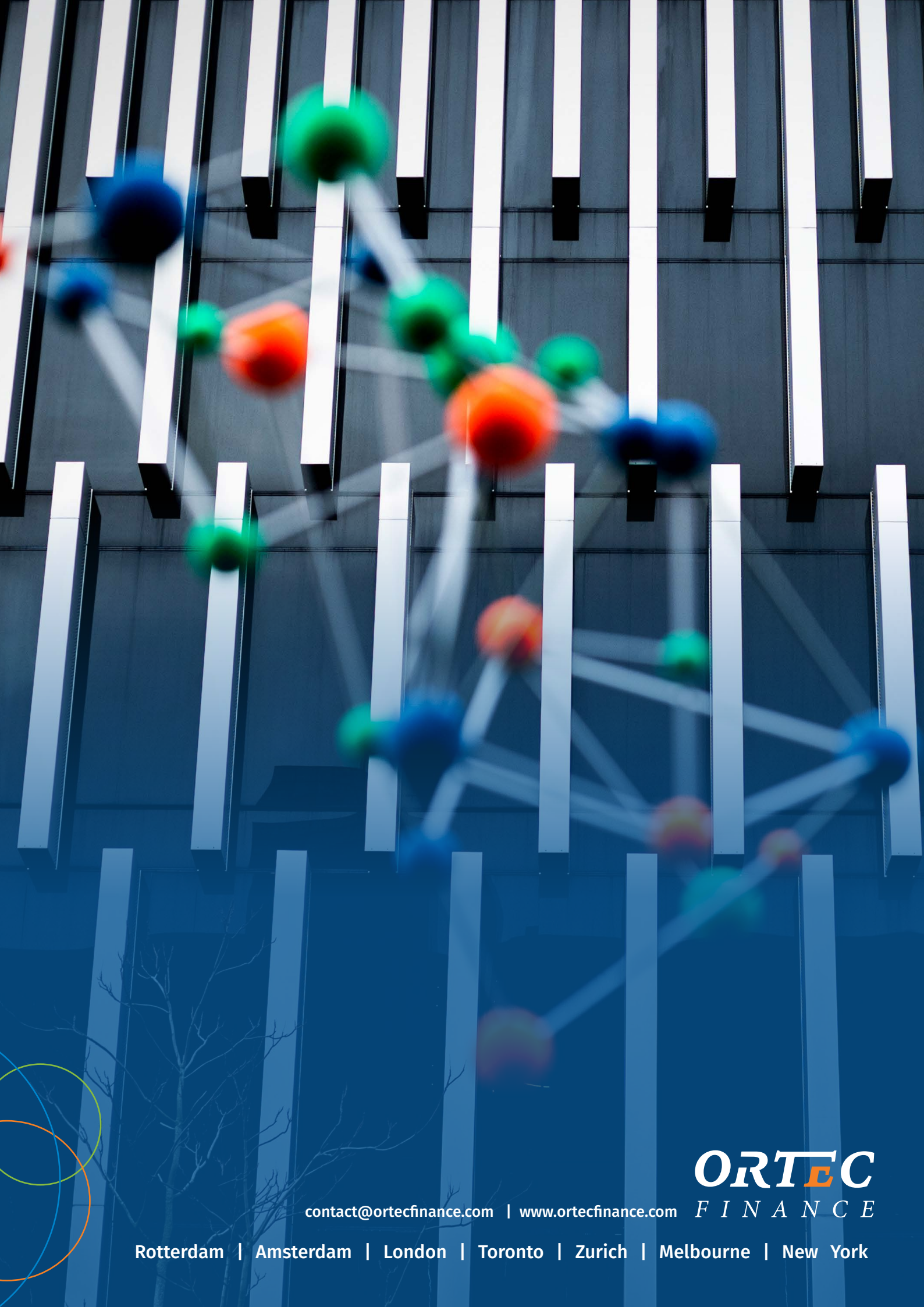

Chantal de Groot

Team Leader Client Servicing

+31 (0)10 700 5643

Chantal.deGroot@ortec-finance.com

ORTEC
FINANCE

contact@ortecfinance.com | www.ortecfinance.com

Rotterdam | Amsterdam | London | Toronto | Zurich | Melbourne | New York